

POPULÄRVETENSKAP

Ragnar Granit, professor emeritus

På sin tid, då Herbert Tingsten ledde Dagens Nyheter, var det en gång vid en av tidningens uppsluppna "kulturmiddagar" fråga om hur en tidning borde ställa sig till populärvetenskap och vetenskapligt nyhetsmaterial. Tingsten var helt ointresserad av populärvetenskap i egentlig bemärkelse, artiklar sådana som man ser i Frankfurter Allgemeine Zeitung, New York Times eller Neue Zürcher Zeitung. Jag kommer inte mera ihåg hur hans ord föll sig, men tror mig minnas att han fann dem mest lämpade för de speciella populärvetenskapliga tidskrifterna, typ La Recherche eller Scientific American. Min uppfattning är att han hade fel men samtidigt tror jag att svaret behöver kvalificeras en smula. Populärvetenskap i tidningspressen förutsätter att problemens praktiska betydelse utreds ordentligt eller, om ämnet är helt teoretiskt, att de framlagda resultaten ställas i relation till vår världsbild.

Det argument som oftast framförs, när populärvetenskap kommer på tal, är att forskning numera i sådan utsträckning stödes av det allmänna, att något slag av redovisning ter sig både rimlig och nödvändig. Ett sådant krav kan te sig "demokratiskt" och därmed råka ut för olyckan att anses självfallet och både

omöjligt och farligt att vederlägga. Vad skall alla "tyckarna" tycka? Är det meningen att försvara elfenbenstornets roll?

Snarare är det min mening att försvara den stackars allmänheten, som nog förstår att urvalet måste ske från de synpunkter jag nämnde här ovan och inte vill bli plågad med allt det tekniska och speciella vetande, som är förutsättningen för det yrkesmässiga framträngandet inom något av vetenskapens många områden. Redan Jonathan Swift hade klart för sig att vetenskapen är lik en höna vars kacklande man måste ta notis om emedan det kan betyda ett ägg.

Vad sedan elfenbenstornet anbelangar så är det nog där som saker händer, men knappast på det stadium av mognad som är förutsättningen för popularisering. Varken av målaren eller diktaren fordrar allmänheten tillträde till verkstaden. Varför skulle detta krävas av forskaren?

Hittills har det enbart varit fråga om allmänheten i högst allmän bemärkelse. Men det finns också ett populärvetenskapligt intresse på en nivå, som ligger mellan de speciella tidskrifterna av typ The New Scientist eller Scientific American och specialavhandlingarna. Detta intresse ligger mig särskilt om hjärtat,

emedan det omfattar områden om vilka jag gärna vill veta hur det resoneras, vilka möjligheter man har till fördjupning och utbyggnad av kunskaperna och var kunskapens gränser ligger. En kollega till mig delade dessa synpunkter. Han är fysiolog till yrket men mycket ivrig amatörgelog. För honom tedde det sig som en brist att det inte fanns någon orientering inom geologiens område, som i dessa stycken bar utöver de populärvetenskapliga tidskrifternas nyhetsförmedling utan att därför förutsätta att man behövde kämpa sig fram genom specialarbetenas terminologiska djungel och utsagda förutsättningar. Vi var båda fullt eniga om att en sådan populärvetenskaplig litteratur verkligen är ett stort behov.

Tämligen sent i mitt eget levnadslopp

kom jag underfund med vad jag ny sagt. Det yrkesmässiga arbetet lade helt beslag på mina intressen. Så hände det en gång på sextiotalet att jag följde till Harry Martinson, Aniaras diktare, som höll ett middagstal om rytm och tid som inte bara var inspirerat utan också vittnade om hur starkt läsning av god populärvetenskap kunde påverka människan, en fördjupning av vetandet just den nivå jag efterlyst. Det slog mig att om högklassig populärvetenskap kunde ha en sådan effekt så skulle det vara en värdig sysselsättning att ägna sig däråt. I detta sammanhang skulle också nämnas Rachel Carsons bok, Den tysta våren, som haft en världsomfattande inverkan på vårt sätt att se människans ansvar för naturen.

